

Románia tökepolitikája Erdélyben 1920—1929 között.

Írta: *Móricz Miklós.*

Románia váratlanul kapta meg a trianoni ajándékot. Közigazgatási feladatainak elvégzésére nem rendelkezett sem a szükséges iskolázott tisztikarral, sem azzal a képzett értelmiséggel, amelynek soraiból megkívántató gyorsasággal biztosíthatta volna a hatalmasan megduzzadt közigazgatási teendők elvégzéséhez szükséges közegeket. Nem segíthetett magán azzal, hogy az átvett területek népéből állít tisztviselőket, mert a „legyőzött“ fajokkal szemben győztesként kellett viselkednie, saját ottlakó fajával szemben pedig nem tagadhatta meg a „szabadító“ fölényét. Románia az impérium átvételének ebben a legelső pillanatában teremtette meg önmaga között, az alája rendelt kisebbségek között és egyúttal saját „felszabadított“ testvérei között azt a szakadékot, amelyet mindmáig csak mélyítettek, de át nem hidaltak. Románia liberális vezéreinek egy pillanatra sem jutott eszükbe, hogy az új feladatokat csak közös erővel lehet vállalni és végezni. A „prin noi înșine“ jelszava nem a mai Románia polgárainak közösségét, de nem is a nyelve szerinti román népet jelentette, hanem tisztán csak a regát románságára akarta szorítani az államalkotás feladatát.

Gazdasági értelemben hasonló volt a helyzet. A háború után annak az államnak is pihenőre, erőgyűjtésre és új rendeződésre volt szüksége, amelyet pedig területében nem érintett semmiféle változás; gazdasági értelemben minden államra a háború után következtek az igazi megpróbáltatások évei. Romániának egyszerre kellett elszenvednie ezeket a megrázkódtatásokat azokkal, amelyeket az rótt reá, hogy új, hatalmas területeknek és azok egész népének, egész gazdasági rendszerének fenntartását vállalta magára anélkül, hogy az ehhez szükséges gazdasági szervezőerő meg lett volna és meg lehetett volna benne. Bratianuéknak lett volna a feladatuk, hogy nemzetük előtt feltárják azt a helyzetet, amelybe azt a Trianon juttatta s hogy ennek megfelelő alkotmányos programot dolgoz-

zának ki. Azonban Románia még nem volt megérve arra, hogy parlamentárisan kormányoztassék. Bratianuék a parlamentarizmus formái között diktatori módon éltek a kormányzás hatalmával. Azt világosan érezték, hogy a kisebbségekkel — és erőteljes, kultúrált kisebbségekkel — gazdagodott Romániának egyelőre nem szabad idegenek számára betekintést engedni a megnagyobbodott ország megalapozásának munkájába s jórészt ezzel kell magyaroznunk azt, hogy a külföldi tőkének sem voltak hajlandók szabad bemenetelt engedni. Jobbnak látták, ha ahelyett a segítség helyett, amit a külföldi tőke hozhatott volna, inkább a nagyobb nehézségeket, a nagyobb kockázatot, de egyúttal a nagyobb tétre való kilátást is választják. Nemzeti feladatuknak érezték, hogy a gazdasági programot a kisebbségek ellenére és az újonnan megnyert területek román népe nélkül hajtásá végre. Regáti szemmel nézve az első elem veszedelmes, a második gyanús: csak az volt igazán megbízható, amit a regáti románság gondolt és tervezett. S így legalább egyúttal nekik jutott az állások s a kereseti lehetőségek kiválogatásánál az elsőbbség.

Románia jegybankja, a Banca Naționala békében Európa legkisebb jegybankjai közé tartozott, a háború alatt pedig sorsa sorvadás volt; nemcsak azért, mert a megszállás folytán elvesztette működési területét, hanem azért is, mert elveszett egész aranykincse, amelyet az orosz jegybank pincéiben helyeztek biztonságba. S ennek a kicsiny és beteg intézménynek vállalnia kellett azokat a feladatokat, amelyek Románia váratlan megduzzadásából következtek. El kellett látnia a pénzláb egységessé tételének feladatát, elő kellett teremtenie azokat az összegeket, amelyeket tőle vártak ahhoz, hogy az állam és a magángazdasági élet működése normális keretek közé terelődhessen. Ennek két módja van. Az egyik a tőke-termelőerő megszervezése és új tőkeforrások feltárása, a másik pedig a jegyszaporítás. Ez a másik a gyorsabb és bár lényegében eredménytelen, mégis a tőke illúzióját kelti, tehát a tőke után való tömegvágy lecsapolására alkalmas. A világ ekkor még abban a háború alatt kifejlődött elgondolásban élt, hogy a bankjegyek valóban forgótőkét jelentenek s növelik az ország gazdasági akciórádiusát. A jegyszaporítás ennek az elgondolásnak természetes következtése volt. A Banca Naționala jegyforgalma 1918-ban 2·5 milliárd papírléj volt, 1919-ben 4·2, 1920-ban 9·4, 21-ben 13·7, 22-ben 15·1, 23-ban 17·9, 24-ben 19·3. Bratianu Vintilla csak ekkor eszmélt rá arra, hogy tovább nem szabad a bankóprést tőkeforrásként kezelni. Ez a megállás elég szerencsés időpontban következett be.

Bratianu Vintilla tanult más államoknak még keserűbb tapasztalataiból. A román pénzegység belső értéke olyan ponton állott meg, amelyen meg is lehetett maradni. A lej érték hanyatlása a háború alatt indult meg. Egy aranylej értéke 1916-ban még 130 papírlej volt, 18-ban 250; 19-ben az árfolyamon érezhető volt a győzelemhez fűzött remények leszámítolása és a papírlej értéke közeledett az aranylejéhez, az árfolyam 200-ra javult. A következő évben azonban, tehát amikor pedig már az új állam minden erejét zavartalanul kifejthette volna, ha lett volna ereje, már 750 papírlej az árfolyam; 21-ben 1200, 22-ben 2300, 23-ban 3500, 24-ben 4000 és ettől kezdve e határ körül ingadozik. 1925-ben javult, 26-ban újra romlott a papírlej értékelése. Azóta ugyanis már érvényesül a mesterséges pénzsűkénének hatása a belső vásárló piacon. 1927-ben 3650, 28-ban 3200 papírlej körül járt egy aranylej értéke. Azóta ez a színvonal maradt meg tényleges, de nem törvényes stabilizáció eredményeként.

A jegyforgalom eleinte csaknem teljes egészében az állam hitelének fedezésére szolgált, aminek terheit a pénzláb egységesítésének feladata is növelte. A Banca Naționala mérlegeiben a bankjegyváltás 7.1 milliárd lejjel szerepel. 1919-ben a 4.2 milliárd lejnyi jegyforgalom mellett az állam hitele 4 milliárd volt, a következő évben 9.4 milliárdból 8.1 milliárd. Az állami tartozások összege a mérlegek szerint 1921-ben emelkedett a legmagasabbra, amikor 13.7 milliárdnyi jegyforgalomból 12.3 milliárdot vett igénybe az állam. Az állami tartozások összege azóta apadt. Az 1928 december 31-i mérlegben 10.7 milliárd lejjel szerepelt, azóta azonban annak a nagy műveletnek a keretében, amellyel a Maniu-kormány a tényleges stabilizálás mellett egyúttal a jegybanknak a liberális befolyás alól való felszabadítását is végre akarta hajtani, az állam tartozásainak összegét sikerült 3.8 milliárdra lenyomni a bank mérlegében.

A jegybank tehát azt a feladatát, ami a magángazdasági élettel való kapcsolat fenntartásában áll s aminek főmódozata a leszámítolási üzlet, csak fokozatosan kezdhette meg. Eleinte az állam tartozásai a jegyforgalom 94.7%-át tették és egészen az új rendezésig sohasem volt kevesebb a kibocsátások felénél. De azóta sem javult a kihelyezésekben a magángazdaság részesedése. Most ugyanis nagyobb arany- és devizakészlet köti le a jegybank erejének tetemes részét. Így a romániai országos gazdasági élet voltaképpen sohasem rendelkezett olyan erős jegybankkal, amelyre a fokozott feladatok között szüksége lett volna.

A Banca Nationala évi váltóforgalma

Bemutató

É v	Románia		Erdély		Románia		Erdély	
	d a r a b		%		millió lej		%	
1926	538	74	13·7	43·867	5·780	13·2		
1927	544	97	17·8	42·802	6·300	14·7		
1928	844·7	185·5	22·0	51·372	8·255	16·1		
1929	1·312·4	360·0	27·4	53·401	11·695	23·8		

Visszautasítás

É v	Románia		Erdély		Románia		Erdély	
	d a r a b		%		millió lej		%	
1926	52·0	5·0	9·6	6·212	279	4·5		
1927	47·8	5·9	12·3	5·271	243	4·6		
1928	80·9	10·2	12·6	7·963	417	5·2		
1929	120·0	23·0	19·1	7·968	838	10·5		

Elfogadott anyag

É v	Románia		Erdély		Románia		Erdély	
	d a r a b		%		millió lej		%	
1926	486	69	14·2	37·651	5·501	14·6		
1927	496·6	91·5	18·4	37·531	6·057	16·1		
1928	763·8	175·4	23·0	43·409	7·838	18·0		
1929	1·192	337·0	28·2	45·433	10·857	23·9		

A leszámítolás és a lombard-kölcsönök számláinak összege 1919-ben összesen 216 millió volt és 1926-ban érte el legnagyobb mértékét 10·2 milliárd lejjel. Azonban ehhez meg kell jegyeznünk azt, hogy a romániai banktipusú pénzügyi szervezet mellett a jegybank visszleszámítolásainak ott békében nem volt olyan nagy jelentősége, mint más államokban. Pedig mint tudjuk, békében nálunk is sokkalta kisebb volt a jegybank szerepe, mint ma, annál az egyszerű oknál fogva, hogy a jegybank sem a legolcsóbb, sem a legbőségesebb hitelforrás nem volt.

A jegybanknak a gazdasági életbe való fokozatos bekapcsolódása érthetően Bukaresten keresztül ment végbe. Természetes megnyilatkozása volt ez ugyanannak a szellemnek, amely csak hangoztatta a felszabadítást, azonban valójában hódításnak vette az új területeket s nem törődve azzal, hogy az egyik felfogás éppen olyan téves volt, mint a másik, egyszerűen úgy fogta fel a trianoni nyerepményt, mint amiből a regát népének kell gazdagodnia. S ehhez még azt is hozzá kell vennünk, amit csak újabban látunk a maga különös mivoltában, hogy a regát közvéleménye szentül meg volt győződve a maga gazdasági, kulturális és intellektuális fölényéről azokkal a területekkel szemben, amelyeket csak most kezdett megismerni. A román irredenta másfél évszázada alatt a regáti román népet óvni kellett attól, hogy a Kárpátokon innen lakó testvérek gazdagságát, műveltségét velük bárki is megismertesse, mert ez legfeljebb azt a vágyat keltette volna bennük, hogy ők is ide tartozhassanak. A népet ferdítésekkel és valótlanságokkal kellett fanatizálni és ehhez természetesen elsősorban az a rege tartozott, hogy az ideát lakó románságot az elnyomó magyarok állati szegénységben és kulturálatlanságban tartják. Mennél tudatlanabb volt a regáti románság, annál könnyebb volt vele ilyen tényeket elhitetni.

A regáti románság természetesen hamar megtanulta azt, hogy a meglepő valóságba belehelyezkedjék. Amikor átjöttek a Kárpátokon és a három nagy forgalmi vonal innenső torkolatában meglátták Brassót, Nagyszebent, Temesvárt és legyőzték azt az elámulást, amely e városok láttára természetes volt e népnél, amely eddig alig látott egyebet falvaknál és kunyhóknál, azonnal keresni akartak és azonnal megszületett az a regáti principium, amelynek az a lényege, hogy az új területek — *teritoriile alipite* — a regát gazdagítására szolgálnak. (Lásd a 326. oldal első táblázatát.)

A Banca Națională 1920-ban kezdte meg tevékenységét az erdélyi ügynökségekben, miután az egész ottani személyzetet kicserélte. Ebben az évben pénztári forgalmának 11,3%-a esett a volt magyar területekre. Azonban ebben az évben és még a következő évben is a bankjegyek beváltása volt a fő üzletág s ez okozta ezt a nagy arányszámot, amely 1922-ben 9,1%-ra szállott le. Azóta azonban a nacionalizálási eljárások haladásával is párhuzamosan fokozatosan növekedett Erdély jelentősége a jegybank működési körében és az 1929. évi mérleg szerint a pénztári forgalomban már 19%-kal részesedtek az erdélyi fiókok és ügynökségek. Ezek száma 1920-ban 9 volt: Arad, Brassó, Kolozsvár, Nagyvárad, Szat-

A Banca Nationala pénztári forgalma.

É v	Románia	Erdély	
	millió lej		%
1918	2.999·5	—	—
1919	10.837·9	—	—
1920	32.837·9	3.725·5	11·3
1921	35.113·3	4.011·1	11·4
1922	41.098·9	3.741·7	9·1
1923	67.697·1	7.409·9	11·0
1924	88.644·6	11.957·9	13·5
1925	121.340·8	14.547·2	12·0
1926	120.953·2	19.181·9	15·8
1927	108.273·4	19.623·6	18·1
1928	113.411·2	20.856·0	18·4
1929	130.938·5	24.805·0	19·0

már, Nagyszeben, Segesvár, Marosvásárhely, Temesvár. 1929-ben számuk 16-ra növekedett; az előbbieik közül 1927-ben Kolozsvár, Nagyszeben, Temesvár fiókokká lettek, a többiek megmaradtak ügynökségeknek, hozzájuk soroztatván még Gyulafehérvár, Beszterce, Déva, Fogaras, Lugos, Máramarossziget és Szilágysomlyó. A fiók jelleget sokáig egyetlenegy erdélyi intézetnek sem adták meg, holott ezek általában véve jóval nagyobb forgalmú helyek voltak, mint a regáti fiókok és ügynökségek.

A Banca Nationala lombard forgalma.

É v	Évvégi állomány			Évi forgalom		
	Románia	Erdély		Románia	Erdély	
	millió lei		%	millió lej		%
1925 december 31.	627·5	26·9	4·3	—	—	—
1926 december 31.	663·8	27·8	4·2	1.110·1	74·4	6·7
1927 december 31.	699·8	26·8	3·8	1.354·7	65·8	4·8
1928 december 31.	976·0	31·2	3·2	1.801·7	74·0	4·1
1929 december 31.	877·7	30·9	3·5	1.866·3	81·9	4·3

A leszámítolási üzlet azonban sokkalta lassabban jött lendületbe, mint azt a pénztári forgalom mutatja, a másik fő üzletág, a lombardüzlet pedig egyáltalában mindeddig jelentéktelen maradt a volt

magyar területeken. 1929-ben a Banca Naționala 1866·3 milliónyi lombardirozott állományából csak 81·9 milliót kezeltek az erdélyi fiókok, ami összesen 4·3%. Ez érthető. Itt nem voltak meg és nem is lehetnek meg azok az értékek, amelyek ennek az üzletágnak, a Banca Naționala gyakorlata szerint, alapjául szolgálhatnak.

A Banca Naționala által leszámított váltók.

É v	Románia	Erdély	
	millió lej		%
1918	28·2	—	—
1919	388·9	—	—
1920	2.031·4	—	—
1921	4.065·4	221·5	5·4
1922	10.831·4	832·0	7·7
1923	20.202·0	2.321·0	11·3
1924	27.121·8	3.670·1	13·5
1925	33.464·1	4.706·3	14·0
1926	37.651·5	5.501·0	14·6
1927	37.531·8	6.057·1	16·1
1928	43.409·2	7.838·0	18·0
1929	45.433·0	10.857·0	23·9

A leszámítolási üzlet csak 1921-ben indult meg, igen szerény keretek között. Az év folyamán az egész leszámítolás 4.065·4 milliárd lejre rúgott, amiből 221·5 millió, 5·4% esett az erdélyi ügynökségek forgalmára. Erdély részesedése ettől kezdve fokozatosan növekszik és 1929-ben 45.433 millióból 10.857 millió, 23·9% esett reá. Itt meg kell állapítanunk, hogy a Banca Naționala jegyforgalma 1924 óta nem növekedett jelentősen, a leszámítolási évi forgalom azonban szakadatlanul nagyobbodik azóta is. Ez mással nem magyarázható, mint azzal, hogy a benyújtott anyag lejáratási időtartama mind rövidebb, ami az üzleti jelleg növekedésének jele. (Lásd a 328. oldal első táblázatát.)

A Banca Naționala tárcájában 1925 december 31-én mérlege szerint 8·4 milliárd, 1926 végén 9·8 milliárd, 1927-ben 9 milliárd, 1928 végén 9·28 milliárd és 1929 végén 8·7 milliárd volt a leszámított anyag értéke. Ebből mind több és több esett Erdélyre. 1925-ben 13·7% s attól kezdve évente így alakult Erdély részesedése: 13·5, 16, 21·4 és 1929 évéig már 29·6%. Ez alatt az öt év alatt a regáti

Leszámított állomány az év végén.

É v s z á m	Románia	Erdély		Regát	
	millió lej		%	millió lej	%
1925	8.425·4	1.156·9	13·7	7.268·5	86·3
1926	9.800·8	1.325·3	13·5	8.475·5	86·5
1927	9.027·6	1.440·2	16·0	7.587·4	84·0
1928	9.286·3	1.976·0	21·4	7.310·3	78·6
1929	8.764·8	2.597·5	29·6	6.167·3	70·4

anyag 7·2 milliárdról 6·1 milliárdra hanyatlott, de közben 8·4 milliárdot is elért, az erdélyi ellenben szakadatlan növekedéssel 1·1 milliárdról 2·6 milliárdos összegig fejlődött. A regátnál — amiben ugyan benne van a volt bukovinai és a besszarábiai területek minimális leszámítolási forgalma is — a hanyatlás 15%-os, amidőn az erdélyi fiókknál és ügynökségeknél a növekedés 130%-ot is meghalad.

Sajnos, nincs adatunk arra, hogy vajjon ez a növekedés Erdélyben kiknek jutott. Még olyan adatunk sincs, amelyből legalább közvetve lehetne erre vonatkozóan becsléseket végrehajtanunk. A Banca Naționala 1926. évről szóló mérlege szerint az akkori csaknem 10 milliárdnyi tárcaváltóból 3·8 milliárd volt az iparé, 3 milliárd a mezőgazdaságé, 2·2 milliárd a kereskedelemé s a többi megosztott egyes természetű benyújtók között. Azonban az 1928. és az 1929. évekről szóló mérlegek már nem közlik az évvégi állomány megoszlását. Ellenben közlik az évi leszámítolási forgalom megoszlását, mégpedig minuciózus részletességgel, de ezek az adatok e két év alatt is annyira ellentmondanak egymásnak, hogy a román statisztikai szellemet ismerve, egyiket sem vehetjük hitelesnek. A mezőgazdaság részesedése ugyanis e szerint 1928-ban 22·97% volt, a következő évben ellenben 33·80%-ra növekedett. A kisipar részesedése ugyanakkor 0·87%-ról 1·24%-ra emelkedett, ami elfogadható lenne, de a nagyipar részesedése az 1928. évi 32·02% helyett 1929-ben már csak 21·99%-ot tett volna. Összegek szerint a mezőgazdasági anyag 1928-ban 9·9 milliárdot tett, 1929-ben ellenben 15·6 milliárdra növekedett, a nagyipar anyaga viszont 13·9 milliárdról a következő évben 9·9 milliárdra hanyatlott. Mivel az évvégi váltoállomány a bank mérlege szerint 1928-ban 9·5 milliárd volt, 1929-ben pedig 8·7 milliárdra hanyatlott, tehát félmilliárddal csökkent, nem képzelhető el, hogy egy esztendő alatt ebben a megszűkült

A mai Románia pénzüntéze

Évszám	Passzívák összege						Alaptőke						Tartalékok és alapok					
	Rom.		Erdély		Regát		Rom.		Erdély		Regát		Rom.		Erdély		R	
	millió lej		%		millió		%		millió lej		%		millió		%		m	
1919	7.303	1.505 l. 3.010 k.	20.4	5.795	79.0	711.2	148.5 l. 297.-k.	20.8	561.9	79.0	348.6	80.5 l. 161.0 k.	23.0					
1920	13.319	2.873	21.5	10.314	78.0	1.966.6	446.1	22.5	1.489.5	76.0	775.2	181.8	23.4					
1921	20.956	4.042	19.3	16.573	79.0	2.406.4	506.9	21.0	1.850.7	77.0	868.6	312.0	36.0					
1922	30.339	6.955	23.0	22.845	75.5	3.334.7	838.0	25.0	2.416.8	72.5	1.146.5	304.2	26.6					
1923	37.980	7.839	20.6	29.248	77.2	4.253.4	926.3	21.8	3.193.3	75.0	1.338.9	398.0	29.8					
1924	48.675	11.286	23.2	36.453	75.0	5.175.1	1.174.2	22.8	3.905.6	75.4	1.760.2	536.3	30.5	1.				
1925	71.149	15.853	23.2	53.767	75.2	6.276.4	1.418.5	21.0	4.647.5	74.0	2.137.7	674.6	31.5	1.				
1926	90.122	19.159	21.2	68.560	76.3	7.504.8	1.760.5	23.4	5.450.0	72.6	2.697.0	881.7	32.8	1.				
1927	98.394	22.981	23.3	77.770	79.0	8.318.8	2.042.0	24.2	5.913.1	71.4	3.213.9	1.063.3	33.2	2.				
1928	116.600	26.957	23.0	85.361	73.2	10.000.1	2.596.2	25.9	6.954.6	69.5	3.830.8	1.232.9	32.1	2.				

* Erdélyre esik a
** A betétek a p

Évszám	Váltótárca						Adósok						Ny			
	Románia		Erdély		Regát		Románia		Erdély		Regát		Románia		E	
	millió lej		%		millió		millió lej		%		millió		millió lej			
1919.....	690.2	150.— l. 300.3 k.	21.7	539.8		1.538.3	451.8 l. 903.7 k.	29.4	1.085.0		104.0		16.9			33.9
1920.....	1.481.7	324.4	21.9	1.150.3		5.024.9	1.204.5	24.0	3.756.6		356.0		5.			7.
1921.....	3.187.3	700.0	21.9	2.466.6		7.626.6	1.765.7	23.1	5.717.2		438.3		7.			11.
1922.....	4.284.5	1.260.3	29.4	2.977.2		15.134.2	3.855.2	25.4	10.944.0		649.8		18.			18.
1923.....	5.387.8	1.599.3	29.7	3.712.0		14.851.9	3.943.5	26.5	10.565.9		946.3		18.			18.
1924.....	6.930.2	2.577.1	32.2	4.253.1		16.925.9	5.044.2	29.7	11.567.2		1.146.6		25.			25.
1925.....	12.500.0	5.038.2	40.3	7.234.6		20.658.9	6.141.7	29.6	13.984.7		1.383.9		35.			35.
1926.....	14.599.8	6.892.2	47.2	7.326.1		23.791.2	7.325.3	30.8	15.997.8		1.699.1		44.			44.
1927.....	18.075.0	8.492.3	47.0	8.960.7		24.234.1	7.710.7	31.8	15.731.8		1.783.8		48.			48.
1928.....	25.608.5	11.202.8	43.8	13.602.4		28.240.4	8.239.2	29.1	18.969.1		1.867.8		52.			52.

nek néhány fontos számlája.

Év	Betétek						Folyószámlabetétek						Passzív visszleszámitolás					
	Rom.		Erdély		Regát		Rom.		Erdély		Regát		Rom.		Erdély		Regát	
	millió lej		%*	%**	millió		%**	millió lej		%	millió		millió lej		%	millió		
78	2.229.2	858.0 l. 1.746.1k	38.5	57.0	1.355.2	23.4	1.509.6	264.0 l. 528.1 k.	17.5	1.245.2	139.6	0.81. 1.7 k.	0.55	138.7				
88	4.009.8	1.329.5	33.2	46.0	2.657.1	25.7	4.057.6	601.9	14.8	3.416.0	515.2	48.8	9.5	465.2				
97	5.981.6	2.031.2	34.0	50.3	3.900.4	23.5	7.077.4	753.5	10.4	6.209.9	1.534.1	187.3	14.2	1.342.5				
75	8.171.5	3.318.0	40.5	47.8	4.743.5	20.7	11.234.3	1.570.7	13.9	9.483.0	2.979.9	427.4	14.3	2.524.4				
81	8.218.8	3.818.5	46.3	48.7	4.271.9	14.6	9.510.4	1.377.7	14.5	7.904.5	4.405.7	569.5	12.9	3.802.6				
79	10.468.7	5.411.9	51.8	48.0	4.942.5	13.5	9.887.9	1.745.9	17.7	7.980.1	7.088.2	701.7	9.9	6.317.2				
75	16.775.6	8.443.2	50.3	53.2	8.097.2	15.0	11.510.0	2.184.5	18.8	9.037.6	8.291.9	943.2	11.4	7.253.3				
81	20.582.5	10.992.6	53.2	57.3	9.213.6	13.4	12.936.3	1.810.4	13.9	10.773.7	9.293.7	990.4	10.6	8.058.0				
85	25.158.1	13.283.9	53.0	57.8	11.227.9	14.5	14.110.0	1.957.2	13.8	11.560.5	8.387.1	1.317.4	15.8	6.887.1				
93	29.654.7	14.719.3	49.8	54.8	14.031.7	16.4	17.205.4	2.208.3	12.8	14.334.7	11.385.0	2.086.0	14.2	8.981.9				

országos állományból.
tíva arányában.

Év	Regát	Erdély						Regát					
		Mérleg-összeg		Alaptőke, tartalék, betét együtt		Váltó és adósok együtt		Mérleg-összeg		Alaptőke, tartalék, betét együtt		Váltó és adósok együtt	
		%	millió	millió lej	%	millió	%	millió lej	%	millió	%		
14.3	86.7	1.505.0	1.087.0	72.0	601.9	40.0	5.795	2.184.9	37.8	1.624.8	28.1		
20.0	301.9	2.873.0	1.957.4	68.0	1.528.9	53.0	10.314	4.737.4	45.8	4.906.9	47.6		
16.0	358.4	4.042.0	2.850.0	70.6	2.465.7	61.2	16.573	6.404.8	38.8	8.183.8	49.3		
18.4	515.9	6.955.0	4.460.2	64.3	5.115.5	74.0	22.845	7.967.8	34.8	13.921.2	61.0		
19.2	733.9	7.839.0	5.142.8	65.6	5.542.8	70.7	29.248	8.388.3	28.6	14.277.0	48.8		
22.5	859.0	11.286.0	7.122.4	63.2	7.621.3	67.7	36.453	10.046.0	28.7	15.820.3	43.4		
25.8	991.2	15.853.0	10.536.3	66.5	11.179.9	70.4	53.767	14.172.2	26.4	21.219.3	25.3		
26.2	1.199.1	19.159.0	13.634.8	71.3	14.217.5	74.4	68.560	16.435.7	24.0	23.323.9	34.0		
27.0	1.246.7	22.981.0	16.389.2	71.3	16.203.0	70.9	77.770	19.209.5	24.7	24.692.5	31.8		
28.0	1.277.3	26.957.0	18.548.4	69.0	19.442.0	72.3	85.361	23.486.6	27.6	32.571.5	38.2		

keretben a jegybank egymilliárdnál nagyobb összeget vont volna el a nagyipartól, hogy azt a mezőgazdaságnak juttathassa. Igaz ugyan, hogy a mezőgazdaság hiteligényei éppen ebben az évben növekedtek meg rendkívüli mértékben, azonban ez egyáltalában nem jelenti azt, mintha megnövekedett volna annak hitelképessége is. Ellenkezően, az erdélyi pénzüintézetek immobilizálódási folyamata a mezőgazdasági kihelyezésekkel van kapcsolatban s így nem hihető, hogy siettek volna ebben az évben még jobban növelni ilyen természetű kihelyezéseiket. E számok ellenére inkább azt kell hinnünk, hogy ebben az évben az erőteljesen megnövekedett erdélyi anyag éppen az ottani iparnak és kereskedelemnek a regátinál nagyobb hitelerejére és arra vall, hogy ez a tény a Banca Naționala kihelyezési politikájában is mind nagyobb mértékben érvényesül.

A Banca Nationala pénztár-készlete és bevételei.

É v	Állomány a mérlegben			Bevétel az év alatt		
	Románia	Erdély		Románia	Erdély	
	millió lej		%	millió lej		%
1925	1.311.2	144.4	11.0	—	—	—
1926	1.466.5	296.2	20.1	60.554.2	9.666.8	15.9
1927	1.347.0	242.7	18.0	54.076.9	9.785.0	18.2
1928	2.124.7	470.7	22.1	57.095.4	10.541.0	18.5
1929	2.517.7	540.1	21.5	65.665.7	12.436.0	18.9

Erdély valódi részesedését természetesen többre kell tennünk, mint amennyit az erdélyi fiókok forgalma mutat, mert van rá lehetőség, hogy a vállalatok bizonyos feltételek esetén Bukarestben is nyújthassanak be leszámítolás céljából elfogadványokat. A Banca Naționala mérlege szerint 1925-ben 19.7%-ot, 1926-ban 20%-ot, 1927-ben 20.4%-ot, 1928-ban 21.38%-ot és 1929-ben 26.44%-ot tett az a visszleszámítolási hitel, amelyet a bank erdélyi lakosoknak bocsátott rendelkezésére. Ez mintegy 2.5%-kal több az erdélyi fiókok és ügynökségek forgalmánál. E 26.4%-os részesedés értékeléséhez meg kell gondolnunk, hogy Erdély a terület szerint 34.2%-ot, lakosság lélekszáma szerint 33%-ot képvisel a mai Romániából. Gazdaságilag pedig minden jel szerint még Bukarest természetes jelentősége és a regáti petróleumipar mellett is Erdély a fejlettebb.

1929 végén tehát kerekén 2.6 milliárd leit tett az az összeg, amelyet a Banca Naționala Erdélynek juttatott. Láttuk, hogy évekig

tartó következetes fejlődésnek az eredménye volt ez és ezen az eddigi felsőfokán mégis összesen mintegy 85 millió pengőnyi összegnek felel meg. A Banca Naționala ennyivel szaporította annak az Erdélynek forgótőkéit, amelynek szintén része, mégpedig igen nagy része van abban, ha a Banca Naționala azzá fejlődhetett, ami ma.

A Banca Naționala nyereségei.

É v	Leszámitolásból				Lombardból			
	Románia	Erdély			Rom.	Erdély		
	millió lej	%	állom. %		millió lej	%	állom. %	
1927	507·8	82·0	16·2	16·1	43·1	1·8	4·2	4·8
1928	546·2	100·9	18·3	18·0	53·2	1·8	3·4	4·1
1929	790·9	187·2	23·6	23·9	71·0	2·8	3·9	4·3

Ez az összeg érthetően eltörpül Erdély valóságos tőkeszükséglete mellett. Ez a magyarázata annak, hogy a Banca Naționala nem gazdasági erejével, hanem legfeljebb egyszerűen az új államhatalomnak fegyvereken nyugvó tekintélyével avatkozhatott bele az erdélyi gazdasági fejlődésbe. A jegybank semmivel sem enyhítette a román sovinizmus kilengéseit Erdélyben. A nemzeti szelekció mindmáig teljes mértékben érvényesült, mikor arról volt szó, hogy ez a minimális forgótőke is kiknek jusson a volt magyar területeken.

1926 december 31-én még az volt a helyzet, hogy az erdélyi pénzüzetek 1·1 milliárdnyi visszleszámitolásából a magyar pénzüzeteket magában foglaló *Bankszindikátus* tagjainak csak 47·3 millió lej, a szász intézeteknek, amelyek a *Revisionsverbandban* tömörültek, 59·3 millió jutott. Ellenben a *Solidaritate*-ba, az erdélyi román bankok szervezetébe tartozó intézetek 577·3 milliót, az összeg felét kapták. E román intézetek alaptőkéi 375·8 millióra rúgtak a Bankszindikátus intézeteinek 100·4 milliónyi alaptőkéjével szemben. A magyar intézetek tehát alaptőkéjük felét sem, a román intézetek ellenben annak másfélszeresét forgatták visszleszámitolás eredményeként. A szász intézetek alaptőkéje 238 millió, a rendelkezésükre bocsátott visszleszámitolás ennek egynegyed része volt. S ha az egész vagyonösszeget tekintjük, amellyel az egyes nemzeti banksoportok dolgoztak, akkor ilyen eredményt látunk: az erdélyi román intézeteknél a visszleszámitolás a passzívának 13%-át, a

betétek 25%-át tette, a magyar intézeteknél a passzíváknak 4·4%-ára, a betéteknek 5·3%-ára rúgott.

Igaz, hogy a magyar intézetek nem voltak benne valamennyien a Bankszindikátusban, amelybe részben személyi, részben tárgyi okok miatt nem léptek be valamennyien, de a Solidaritatea sem ölelte fel a mai Erdélynek minden román intézetét, hanem csak azokat, amelyek gyökerükben is erdélyiek; ez az elkülönülés az erdélyi és a regáti románság gazdasági és politikai harcának következménye. Így tehát az adatok minden valószínűség szerint abban az esetben sem változnának meg, ha az egész erdélyi román és az egész ottani magyar érdekeltség adatait pontosan összeszámíthatnók.

A Banca Naționala a maga szerény eszközeinek szétesztésében tehát elég nagy következetességgel járt el és elég nagy hűséggel szolgálta a román nemzeti célt. E politika eredménye volt az, hogy az erdélyi román intézetek békebeli alaptőkájüknek 47·2%-át, a magyarok ellenben csak 7·1%-át tudták 1926 végén felmutatni; s hogy a román intézeteknél a betétek állománya az 1913. évinek 87·5%-ára rúgott, a magyar intézeteknél 19·3%-ot ért el; a visszszámítás azoknál 54·3%, a magyaroknál ellenben mindössze 2·1% volt 1926 végén.

A jegybank e nemzeti célt szolgálta kamatpolitikájával is. Ismeretes, hogy a román jegybank e súlyos évek alatt állandóan 6%-on tartotta a hivatalos leszámítási kamatlábat, holott Romániában ugyanakkor a magánkamatláb éveken keresztül 40% körül volt és csak a legutóbbi évek alatt hanyatlott 20% köré. Kívülről nézve érthetetlen ez a hivatalos kamatpolitika és különösen érthetetlen ez a nagy eltérés a hivatalos és magánkamatláb között. Ennek a magyarázata csak két körülmény lehet. Az egyik az, hogy miután a kamatok e keleti jellegű színvonala így is állandó izgalom és elkésredés okozója volt, nem merték ezt azzal is tetézni, hogy még maga a jegybank is ugyanezt a mértéket alkalmazza a kamatszedésben. A másik pedig újra csak a kisebbségi kérdéshez vezet vissza. A Banca Naționala a magángazdasági életnek rendelkezésére bocsátott összegekkel mindig úgy bánt, mint aki nemzeti ajándékot oszt szét azok között, akik arra érdemesek. S ajándék is volt ez, mert annyit lehetett vele keresni, amennyit a hivatalos kamatláb és a magánkamatláb között a különbség tett. Ez pedig a hivatalos leszámítási tételnek többszörösére rúgott. A nemzeti ajándék célja az volt, hogy a nemzeti elemeket erősítse az „idegenekkel” szemben. A Banca Naționala joggal gondolhatott arra, hogy bár az az összeg, amelyet

az erdélyi román intézeteknek rendelkezésére tud bocsátani, nem nagy, de mégis, annál a nagy különbségnél fogva, amely a kétféle kamatláb között volt, joggal várhatta volna ettől azt, hogy ennek birtokában a román intézetek eredményesen versenyezhetnek a magyar és a szász, vagy sváb intézetekkel és azoktól hovatovább minden ügyfelüket elszedik. Miután ugyanis azok egyetlen tőkeforrásként a betétekre voltak utalva, nyilvánvaló, hogy a jegybank visszleszámítolása a román intézetek számára igen nagy előnyt jelenthetett volna ebben a versenyben. Azonban a román intézetek nem így fogták fel a dolgot. Ők nem láttak olyan messzire, mint a jegybank és sokkalta helyesebbnek tartották, ha minden pillanatban a maximumát keresik meg annak, mit kamatok fejében egyáltalában behajthatnak. Így a jegybank olcsó hitelei nem lettek a kamat olcsóbbodásának a forrásává, hanem inkább még fokozták azt a versenyt, amelyben arról volt szó, mint lehet minél rövidebb idő alatt minél többet keresni. Az általános kamatszintet a román intézetek éppenúgy százszázalékig kihasználták, mint a többiek. Az altruizmus szelleme, amelyet békében oly nagy irigységgel szemléltünk (igaz, hogy akkor sem annyira a kamatpolitikában, mint a nyereségek felosztásának adataiban), nálunk kiveszett, a magyar és szász intézeteknél még nem támadt fel. Az eredmény az lett hogy a pénzintézetek hibás politikája a regátot és Erdélyt egyformán gazdasági romlásra fordította. E tekintetben nincs okunk rá, hogy különbséget tegyünk az erdélyi intézetek között nemzetiségük szerint. S ha mégis van egy árnyalatnyi különbség, akkor az a szász intézetek javára áll fenn, amelyek mégsem mentek annyira a végletekig a keresetnek minden egyéb tekintet nélkül való hajhászása terén, mint a románok vagy a magyarok. Sajnos, a kamatpolitika mérséklése érdekében a magyar Bankszindikátus még a kezdet kezdetéig sem jutott el.

A jegybank tehát Erdély tőkepolitikájában igen jelentéktelen részt vett, annak forgótőke-igényeit kielégíteni nem tudta és kamatpolitikájával nem szolgálta ez országrész javát. Ha ehhez még hozzávesszük azt, hogy a regáti bankok szerepe szintén igen lényegtelen volt e tíz év alatt, akkor ki is merítettük a pénzintézeti kapcsolatokat Erdély és a regát között. A regáti nagybankok az első években siettek a nacionalizálás révén minél több erdélyi iparvállalatot megszerezni és ez eleinte nem is ment nehezen. Azonban ebből nem az következett, hogy ezzel át is vették e vállalatok tőkével való ellátásának feladatát, hanem az, hogy immobilizáló-

dásukat idézték elő. Igen rövid idő múltán már hanyatt-homlok igyekeztek ezektől az új érdekeltségektől megszabadulni és ezzel erdélyi érdekeltségeik össze is zsugorodtak. Sajnos, nincs itt tér arra, hogy ezzel a kérdéssel részletesebben foglalkozhassam, pedig ez is tanulságos fejezete lenne a tíz év gazdasági fejleményeiről szóló elemzésnek.

A pénzügyi szervezet Erdély részére nem jelentett számbajövő tőkeforrást. Erdélynek magában kellett megküzdenie az új szervezetbe való beilleszkedés által támasztott nehézségekkel.

Románia e tíz év alatt pusztító tőkeszegénységgel küzdött, de ugyanez volt a baja az egész kultúrvilágnak. A békében kialakult tőkeszervezet sem itt, sem másutt nem tudott megküzdeni a gazdasági élet újjászervezésének feladatával. A pénzügyi szervezetek nemzetgazdasági jelentősége a háború alatt a minimumra csökkent és azóta is csak igen lassú tempóban fejlődik. Mindenütt messze áll még attól a jelentőségtől, amelyet békében a magáénak mondhatott s Romániában sincs ez másként. De mégis jellemző a pénzügyi szervezetek kezén összegyűlő és átáramló tőkék helyzete, nagysága, felhasználása.

A román részvénytársasági statisztika módot ad arra, hogy e fejlődést számszerűen és részletesen követhessük. 1919-ben a mai Románia pénzügyi szervezeteinek passzívai együtt 7,3 milliárd lejre rúgtak s ugyanakkor 3 milliárd koronát tettek a mai Erdély pénzügyi szervezeteinek passzívai. Ezt az összeget a lej átváltásának szabálya szerint 2:1 arányban számították át és így az erdélyi intézetek 1,5 milliárd lejnek vett passzív vagyona az egész újrómániai bankvagyonnak 20,4%-át tette.

Ez az átszámítás azonban nem volt helyes. A bankjegyek beáramlásánál alkalmazott kulcsot nem lett volna szabad a könyvelt tételekre is matematikai egyszerűséggel végrehajtani. Ha ez megtörtént, ez Erdély pénzügyi szervezetére nézve degradálást jelentett; ez volt a cél és ennek megfelelően az újonnan kialakított erőviszonyt továbbra is szigorúan alkalmazták az új államkereten belül Erdéllyel szemben.

A romániai pénzügyi szervezetek által kezelt passzív vagyon 1919 óta meglehetősen rohamossággal növekedett. 1920-ban 13,3 milliárd, 21-ben 20,9, 22-ben 30,3, 23-ban 38, és 24-ben, amikor a Banca Națională jegyforgalma maximumát érte el, 48,6 milliárd volt a bankok passzívájának teljes összege. Index-számok szerint a pénzügyi szervezetek fejlődése (1919-et százának véve) ezek alatt az évek alatt ilyen volt: 182, 287, 415, 520, 666. A bankjegyforgalom csak 1920-ban

növekedett nagyobb arányban a pénzügyi vagyonnál s indexszáma ebben az évben 224 a pénzügyi intézetek fejlődését jelző 287-tel szemben. A következő években azonban a pénzügyi intézetek gyarapodása már meghaladja a bankjegyáradat felduzzadásának mértékét. A bankjegyforgalom 1924-ben csak 461 index-számig jutott, ami lényegesen elmarad a pénzügyi intézetek 666-os indexe mellett. S a fejlődés természetesen itt sem állott meg, 1928 végén a romániai pénzügyi intézetek már 116,6 milliárd lejnyi vagyont kezeltek és mutattak ki mérlegeikben, a jegyforgalom pedig körülbelül megmaradt az 1924. évi szinten.

Ezen a nagy kereten belül az erdélyi intézetek része az egész pénzügyi vagyonban 20%-ról 23%-ig nőtt és fejlődésük lépést tartott a regátiakéval. Ez nagy teljesítmény, ha arra gondolunk, hogy, amint már kimutattuk, a regát ebben a fejlődésben nem igyekezett segíteni Erdélyt. Ellenkezően, a maga szűkebb érdekeinek szolgálatába igyekezett állítani azt a gazdasági erőt is, amelyet pedig az újonnan hozzácsatolt területeknek köszönhetett. De nem fejlődés ez, hanem lényeges hanyatlás, ha Erdély békebeli pénzügyi fejlettségére gondolunk.

Az erdélyi intézetek 1928-ban az egész ország intézeteinek 116,6 milliárdnyi passzívumából 26,9 milliárdot kezeltek; ez 23%-ot jelent. Ez az arány javul valamivel abban az esetben, ha számbavesszük, hogy a regáti bankok igen nagy átmeneti számlával dolgoznak, amely a mérleg mindkét oldalán ugyanazzal az összeggel szerepel. Rendelkezési számlának (*conturi de ordine*) nevezik ezt. A romániai pénzügyi intézetek összesített mérlegében ez a számla 22,6 milliárd lejjel szerepel, amiből azonban csak 1,3 milliárd esik az erdélyi intézetekre. Ha tehát a netto mérlegösszeget tekintjük, akkor az egész ország pénzügyi intézeteinek passzív vagyona ebben az évben 94 milliárdra rúgott s ebből 25,6 milliárd, vagyis 27,6% esett az erdélyi intézetekre. Ez is annak a jele, hogy Erdély a regáti gazdasági politika ellen irányuló intézkedései mellett is mind nagyobb súllyal érvényesül az új állam gazdasági életében.

E két országrész gazdasági berendezkedése két ellentétes pólust mutat és ez a különbség megvan a pénzügyi szervezet jellegében és berendezkedésében is.

Az erdélyi és a regáti pénzügyi intézeti típus eltérő volta már az alaptőke és a tartalékok aránylagos nagyságából is kitűnik, mert Erdélyben ez nagyobb, mint a regátban. Erdélyben 1929-ben az alaptőkére a passzívumok 9,6%-a, a tartalékokra és alapokra azok

4·6%-a, együtt a kettőre azok 14·2%-a, a regátban ugyanakkor 8·1% és 2·9%, együtt tehát 11% esett.

Sokkalta nagyobb azonban az eltérés a takarékbetétek szerepe tekintetében. Ezek összege Erdélyben abszolút mennyisége szerint is nagyobb az utóbbi évek alatt, mint a regátban. 1919-ben az erdélyi pénzüintézetek 1·7 milliárd *koronányi* takarékbetétet mutattak ki, a regáti intézetek ugyanakkor 1·3 milliárd *lejnyi* takarékbetéttel rendelkeztek. Az erdélyi intézetek koronabetétjeiből felényi, 850 milliónyi lejbetét lett; a következő év végére 1·6 milliárd lej volt az erdélyi betétállomány, amikor a regáti 2·6 milliárdot is meghaladt. Ettől kezdve az erdélyi betétállomány egyre nő és lassanként utóléri, 1925-ben pedig 8·4 milliárdnyi állományával meg is haladja a regáti 8·1 milliárdos takarékbetétösszeget. Azóta ez az előnye meg is maradt. 1928 végén Erdélyben 14·7 milliárd, a regátban 14 milliárdnyi betétet kezeltek a pénzüintézetek. A számok fejlődésén világosan látszik, hogy az évtized folyamán Erdély mind nagyobb mértékben kénytelen a saját eszközeire támaszkodni, a regát pénzüintézetei ellenben más tőkeforráshoz is hozzá tudnak jutni. 1919-ben a regát pénzüintézeteinek passzívumából 23·4% esett betétre és ez az arány 1926-ban 13·4%-ra hanyatlott, az erdélyi intézeteknél ellenben az arány 1919-ben 38·5% volt és 1927-ben 57·8%, tehát több a passzívumok egész összegének a felénél.

A folyószámlabetéteknek természetesen nem tulajdoníthatjuk ugyanazt a jelentőséget, mint amit a takarékbetétek képviselnek, mert a folyószámlabetét legnagyobb része a bank által nyújtott hitelkeretnek folyószámlaszerű felhasználását jelenti. Az 1928. évi mérlegek szerint Erdélyben a passzívumnak csak 8·2%-a, a regátban 16·8%-a esett erre a számlára.

Még jobban szembetűnik az erdélyi gazdasági életnek önmagára utaltsága, ha az alaptőke, a tartalékok és a betétek összegét együtt vesszük számba és így hasonlítjuk össze a teljes passzívum-összeggel. Erre a három számlára Erdélyben a passzívákból 1928-ban 69%, a regátban 38·2% esik. A mérlegekben szereplő visszleszámítolás, amely tehát nemcsak a Banca Naționala által adott hiteleket foglalja magában — bár a magánbankok aktív visszleszámítolási üzlete Romániában ma érthető okoknál fogva elég gyér —, Erdélyben 7·5%-ot, a regátban 10·5%-ot tesz a passzívumhoz viszonyítva.

De nemcsak az alaptőke, a tartalékok és a takarékbetétek tekintetében áll fenn ilyen különbség Erdély és a regát bankjai között, hanem az aktív oldal szerkezete tekintetében is. Erdélyben

a kimagaslóan legfontosabb két számla a váltótárca és az adósok tétele. Ezek együtt 1922 óta az aktívumnak 74—72%-át veszik igénybe s közben csak egy esztendőben hanyatlott ez az arány 67·7%-ra. Ezek után jelentőségben a pénztárkészlet és a bankkövetelések együttes tétele következik, ami 7·2%-ra rúg; a jótállások, kézi zálogkölcsonök aránya 5·3%, és a rendelkezési számlái 5·1%. Az értékpapírok és az aktív visszleszámítolás csak kis összegekkel szerepel e mérlegekben. Az aktív visszleszámítolás összege 507 millió lej, azonban a közös mérleg adatai rávilágítanak arra, hogy végeredményben ez az anyag is ott szerepel a Banca Nationala visszleszámítolási hiteleiben. Minden többi számla forgalma elenyészően kicsiny. Ebből a szerkezetből nyilvánvalóan látszik, hogy az erdélyi pénzügyintézet akciórádiusa nagyjából meggyezik a takarékbetétek, az alaptőke s a tartalékok összegével. Amit a pénzügyintézetek e számlákon össze tudnak gyűjteni, azt ki is helyezik a legsürgősebb nemzetgazdasági hitelígénylés kielégítésére és ezenfelül másra nem jut tőke, mert nincs és nincs honnan előteremteni. Már pedig éppen ezek a hiányzó összegek kellene ahhoz, hogy a pénzügyintézetek mélyebben avatkozhassanak be a gazdasági életbe, hogy ott érdekeltségek vállalásával és más módokon befolyásra tegyenek szert és e befolyást a tőkegyűjtés gyorsítására fordíthassák. Az erdélyi intézetek a vegetálás határán állanak, mert a román gazdaságpolitika Erdély számára nem enged olyan fejlődést, amely megfelelné e gazdag, népes és tanult országrész természetes lehetőségeinek.

A regáti bankok szerkezete egészen más. Azok mérlegében 1928 végén 85·3 milliárd lejből 23·4 milliárd (27·6%) volt az alaptőke, a tartalék és a betétek együttes összege, tehát a náluk kezelt anyagi erőnek több mint háromnegyedrésze más, ezeken kivüleső forrásokból származott. Ugyanakkor csak 32·5 milliárdra (38·2%) rúgott a váltótárca és az adósszámla, ami csak kevéssel haladja meg kihelyezéseiknek egyharmadrészét. Igazi súlyuk, legfontosabb érdekeltségeik tehát nem e két számlán mutatkoznak meg, amelyek az erdélyi intézetek egész életét és működését determinálják, hanem olyan területeken, amelyekre az erdélyi intézetek tőkehiány miatt nem is gondolhatnak. Egyébként a pénztári és a bankkövetelések számlája náluk az aktívumnak 2·4%-át teszi, holott Erdélyben e két számlánál 7·3%-ot találtunk. Az erdélyi bankok nagyobb likviditásának, szolidabb üzletvitelének a jele ez, ami szintén a pénzügyintézeti kultúráltság kérdésével függ össze.

Ha tehát a Banca Nationala üzletpolitikájának elemzésénél azt kellett megállapítanunk, hogy az ország e központi intézménye nem segíti Erdély tőkeproblémájának megoldását, akkor a magánpénzintézeti szervezet ismertetésének eredményeként ezt azzal egészíthetjük ki, hogy az erdélyi intézetek magárahagyottságát ez a szervezet sem enyhíti. Ellenkezően, a tengődésnek olyan jelei mutatkoznak meg a bankok egyesített mérlegeiben, amilyenek még a világgazdasági válság közepette sem képzelhetők el, ha egy ország vagy országrész fejlődését egészen különleges zavaró körülmények nem befolyásolják. Ezeknek a zavaroknak a forrása a sovíniszta román gazdaságpolitika, amely még azzal sem törődik, hogy Erdélyben a kisebbségekkel együtt az otlakó románság gazdasági fejlődésére is békókat rak.

Az a kép, amelyet a hitelszervezet tanulmányozása alapján megrajzoltunk, nem módosul akkor sem, ha a termelő szervezet egyes ágait vizsgáljuk meg. Legkonkrétebb adatokat találunk ezek közül az ipari részvénytársaságokra vonatkozóan. S ha a pénzintézetek elemzése azt mutatta meg, hogy Erdélyt az új Románia tőke nélkül hagyta, akkor az ipari részvénytársaságok mérlegeiből pedig az tűnik ki, hogy ez a tőkében való szegénység milyen végzetes módon érezteti hatását a termelő szervezetnek ezzel az egyik legfontosabb tagjával szemben, amely pedig egyébként legközelebb áll a közös tőkék kezelőihez, a pénzintézetekhez.

Ha tudjuk azt, hogy a mai Romániának Erdély az iparos fele s hogy Erdély a nagyipar lőerőszáma, alkalmazott munkásainak létszáma és a termelt értékek tekintetében is vezető helyen áll a mai Románia egyes részei között, akkor szinte valószínűtlennek kell vennünk azt az adatot, amely az erdélyi iparvállalatok tőkéit mutatja. Az egyik román adat szerint 1926 végén a regáti nagyipari vállalatokba beruházott tőke 385·8 millió aranylej volt, ugyanakkor az erdélyi iparvállalatok 398·7 millió aranylejnyi vagyonnal dolgoztak. A lőerőszám a regátban 171.400, Erdélyben 207.300. A munkások száma a regátban 83.125, Erdélyben 95.090, a tisztviselőké a hegyeken túl 7489, itt 8178. A termelés értéke a román közlés szerint csodálatos módon mégis Erdélyben volt kisebb, mert itt 19·4 milliárdra rúgott, amíg a regátban 20·4 milliárdra emelkedett.

Ha ezek az adatok önkényesek és ellenőrizhetetlenek is, híven fejezik ki azt az értékelést, amelyben a román gazdaságpolitika Erdély iparát részesíti. De ez nem jelenti azt, mintha ennek az iparnak a sorsával törődnének is. Jellemző adat, hogy a regátban

az ipari részvénytársaságok vagyona ugyanannyi, mint az, amelyet az ottani pénzüzetek kezelnek — 83 milliárd lei —, Erdélyben az ipari részvénytársaságok vagyona a pénzüzeti vagyonnak mindössze 60%-a. Az erdélyi pénzüzetek alaptőkéi és tartalékai az új ország pénzüzeteinek hasonló összegéből 19,3%-ot tettek, az ipari részvénytársaságok alaptőkéje és tartalékai együtt az egész ipari alaptőke és tartalékvagyonnak 11,4%-át képviselték.

Az erdélyi vállalatok elszegényítésének technikája ugyanaz volt az induláskor, mint amelyet a pénzüzeteknél láttunk. A korona-mérlegeket itt is 2:1 arányban kellett átalakítani lej-mérlegekké, ami az iparvállalatoknál még helytelenebb, mint a pénzüzeteknél. S az így megrögzített aránytalanság továbbra is megmaradt. 1919-ben az erdélyi iparvállalatok alaptőkéje 82,5 millió lej, a regátiaké 915,6 millió lej volt, a passzíváé az erdélyiekénél 321,1 millió, a regátiaknál 2447,9 millió. Ez azt jelenti, hogy az erdélyi vállalatok valamennyi ipari részvénytársaság alaptőkéjében csak 7,7%-kal, valamennyi passzívában 11,4%-kal részesedtek.

Hogy ez milyen mesterséges eredmény volt, azt legjobban mutatja, hogy a következő évben, 1920-ban már ugrásszerűen változik a kép. Ekkor az erdélyi vállalatok 359,4 milliónyi alaptőkét és 1218,9 milliónyi passzívát mutatnak ki, ami az országos összegből 12,9, illetve 16,6%-ot tesz. Számszerűen ez alatt az év alatt ez négyszeres, sőt az alaptőkénél ennél is nagyobb növekedést mutat, holott a regátban ugyanakkor mindkét eredménynél pontosan két és félszeres növekedést találunk. Nyilvánvaló, hogy ez az erdélyi vállalatoknál nem annak volt az eredménye, mintha azoknak sikerült volna új erőforrásokat feltárniuk, hanem egyszerűen annak az átértékelésnek a következménye, amelyet a vállalatok csak ebben az évben hajthattak végre. S ezek az arányok azóta is körülbelül megmaradtak. 1928 végén az erdélyi ipari részvénytársaságok alaptőkéje 3,6 milliárd lejt tett, ami 12,1%, passzíváik pedig 16,2 milliárdra rúgtak, ami 16,2% az országos összeghez mérten. Azonban a vállalatok száma egészen más arányokat mutat. Erdélyben ugyanis 1928 végén 435 ipari részvénytársaság volt, a regátban 658. Ez már közelebb van a valóságos erőviszonyok képéhez, amelyet egészen csak a lóerőszám s a munkáslétszám közelít meg, amelyek Erdélyre nézve a vállalatok számánál is kedvezőbbek.

A mérlegek szerint azonban a tőkeerő fejlődése nem ezzel halad párhuzamosan, hanem az évtized elején megszabott mesterséges megoszláshoz alkalmazkodik. Aranylejtben számítva az erdélyi

iparvállalatok alaptőkéjének fejlődése 1919 és 1928 között (indexszámban kifejezve) 183, a regátban 181, a passzívák fejlődése Erdélyben 215, a regátban 209. Erdélynek az az előnye, amelyet 1920-ban mérlegadatainak fejlődésében láttunk, 1924-re teljesen elveszett és azóta újból a regáti ipar fejlődése a nagyobb arányú, jelétül annak, hogy ott mégis inkább volt lehetőség tőkeszerzésre, mint Erdélyben.

*

A regát és Erdély küzdelme tűnik ki e számadatokból. Ez a küzdelem szakadatlanul folyik. A kisebbségi kérdés ennek egyik tényezője, de nemcsak ez szabja meg e küzdelem irányát és eredményeit. A regáti gazdasági szervezet harcol itt a maga vezető szerepéért ugyanúgy, ahogy a regáti szellem minden más szellemet el akar nyomni a mai Romániában és egymaga akar uralkodni az új területek felett, amelyeket az igazságra való tekintet nélkül szabadon nevezhet akár meghódított, akár felszabadított területeknek.

Maniu uralomrajutásával felcsillant a lehetősége annak, hogy az erdélyi szellem is szóhoz juthat a mai Romániában. De ez csalóka fény volt. Akik akkor is belülről látták a helyzetet, tudták jól és meg is mondták, hogy nem sokat jelent ez, mert Maniu nem programként, hanem csak névként jutott kormányra. Távozásával azonban az erdélyi szellem érvényesülésének még az a gyér lehetősége is megszűnt, amit az ő neve jelentett. S az első tíz év gazdasági harcainak eredményeként itt áll előttünk Erdély, magára utaltan, belső munkájában gátoltatva és zavartatva s messze attól a fejlődéstől, amelyet elérhetett volna, ha valóban magára hagyják és megengedik neki, hogy problémáit maga intézze.

Azt állítjuk, hogy a magára bízott Erdély számára a kisebbségi kérdés nem jelentett volna olyan nagy problémát és nem lett volna annyi zavarnak a forrása, mint amennyi fakadt a kisebbségi kérdéssel is megterhelt Erdély birtokából a Trianonban megteremtett Romániának. Románia politikusai nem számoltak jól. Mert a regát nem elég nagy ahhoz, hogy Erdélyt magába beolvassza, tehát az új állam szerkezete még hódító román szempontból sem képzelhető másként, mint úgy, hogy e két hatalmas tag legalábbis egyenlő ranggal foglaljon egymás mellett helyet egy az ő szempontjukból talán elgondolható, racionális és reális államszerkezetben.

Források: *Statistica Societăților pe Acțiuni* (București, Institutul de Statistica Generala kiadása) 1920—1929 évi kötetek. — *Banca Națională* 1926—1929. évi mérlegei.